

אריאל פיקאר

דילמת המשגיח

אין די בהחלטה המוצדקת של הרמטכ"ל להעביר את ענף תודעה יהודית מהרבנות הצבאית, צריך גם לפתח חלופות תרבותיות

ש"במקום הרב רפי פרץ הייתי מתפטר". הם בטוחים שדרכם היא דרך האמת האחת והיחידה, ולכן לא יעלה על הרעת שתחום התודעה היהודית בצה"ל לא יימסר תחת כנפיהם. החלטתו של הרמטכ"ל היא הצעד הראשון וההכרחי לשינוי המצב הזה, אולם אין בכך די. החלטה מנהלתית, מחייבת ככל שתהיה, אינה משנה תרבות של חברה. כדי שבאמת יהיה כאן גיוון תרבותי ושיח ערכי תוסס ומע- מיק, צריך לייצר חלופות תרבותיות. אין די בהוצאת ענף התודעה היהודית מהרבנות הצבאית, אלא יש צורך לפתח ולהנגיש לחיילים תוכניות חינוכיות בתחום הזהות היהודית ישראלית שמבטאות מגוון עשיר של עמדות ואורחות חיים. על הצבא לגבש תוכנית חינוכית מקיפה שבמסגרתה יוכלו חיילים להעשיר את תרבותם ואת זהותם, ולהכיר חלקים אחרים של החברה והתרבות הישראלית.

לדרכת היהודית והישראלית אין קטר אחד, ואין בה הס' כמה על כיוון הנסיעה ומטרתה. הדימוי של משגיח הכשרות בקרון המסעדה העובר לעמדת נהג הקטר מוטעית מיסודה, ועל כולנו להשתחרר ממנה. אנו מקיימים כאן חברה מר' רכבת ומגוונת, המצליחה בדי עמל לשמור על סולידריות בסיסית. הצבא הוא מרחב משותף לחלקים רבים של החברה הישראלית, ואין עוד ארגון שמכיל כל כך הרבה זהויות ותפיסות עולם. הצבא הוא חלקן הודמניות נדיד של שותפות ואחריות. הצבא שומר עלינו, בואו נשמור גם עליו.

ד"ר אריאל פיקאר עוסק במחקר ובחינוך במכון 'שלום הרטמן' בירושלים

אחת, שיתקיימו דיון עד ושיח נוקב בשאלות זהות וערכים בחברה. כמו בתחומים אחרים, גם בחינוך ובתרבות יש לדאוג במיוחד לייצוג של עמדות מיעוט, ולא להפקיר את המרחב התרבותי רק לבעלי האמצעים והכוח.

צה"ל הוא חלק מהחברה הישראלית, וגם בו מתקיימים מאבקי תרבות וזהות. כיהודי וכישראלי אני גאה על כך שהי צבא שלנו משקיע משאבים בחינוך לערכים, בשאלות חבר'תיות ותרבותיות המעסיקות את כלל החברה הישראלית. האורחים מביאים עמם לשירות הסדיר, לקבע ולמילואים, את השקפות עולמם, ומבקשים להשפיע ולשכנע. כמערכת, תפקידו של הצבא הוא לדאוג לכך שהייליו ייחשפו למגוון של דעות והשקפות, שבני הקבוצות השונות בחברה הישראליית ובנותיהן יכירו לעומק גם קבוצות אחרות והשקפות עולם שונות מאלו שבאו איתן מהבית.

פעילות של הרבנות הצבאית בתחום הנקרא 'תודעה יהודית' היא ביטוי לרצונם של רבים מבני הציונות הדתית ורבניה להשפיע על צביונו של צה"ל על פי השקפת עול' מם הדתית והלאומית. כמערכת ממלכתית וציבורית צריך צה"ל לדאוג לכך שעמדות אלו יהיו חלק מהשיח החינוכי והערכי בצבא, אך הן אינן יכולות להיות מונופול – גם לא על התודעה היהודית.

לרבנים מצדם קשה מאוד לקבל זאת: הרב צבי טאו אמר ש"יש פה מלחמת תרבות", הרב ישראל וייס העיר ש"נגמרה לצבא הנשמה". הרב ישראל רוזן הפטיר כי "מוטב לסגור את התודעה היהודית ולא למוסרה", והרב אביחי רונצקי קבע

הרמטכ"ל גדי אינזקוט החליט בשבוע שעבר להעביר את ענף תודעה יהודית מהרבנות הצבאית לאגף כוח אדם בצה"ל. החלטה מנהלתית זו לא הייתה עולה לכותרות אל- מלא היה מדובר בסימן ראשון למה שעשוי להיות ממהפכה בתפיסת הזהות היהודית הישראלית, לא פחות.

במשך שנים רבות מדי התקיים חוזה יהודי-ישראלי בלתי כתוב שחילק את העבודה כך: הישראלי החילוני אחראי לביטחון, לכלכלה וליחסי החוץ, ואילו הדתיים והחרדים אחראים לשמירת צביונה היהודי של המדינה, לדאגה לצור' רכי הדת, לכשרות, לטקסי בר מצווה וברית מילה, לחתונות, ללוויות ולאוכרות. היה זה סידור נוה למדי. הוא יצר שקט תעשייתי, ובעיקר שקט מצפוני.

אך כמו הסדרים חברתיים אחרים, גם זה איבד את תוקפו. בניה ובנותיה של הציונות הדתית מעורבים היום בכל תחומי החיים של המדינה, ותפקיד "משגיח הכשרות בקרון המסעדה" נראה קטן ובלתי מספק. רבנים ואנשי חינוך דתיים אינם מוכנים לראות את עצמם רק כספקים של שירותי דת – הם מבקשים להשפיע על הזהות התרבו'תית של החברה ושל המדינה. זו זכות בסיסית בכל חברה דמוקרטית המקיימת בתוכה מגוון השקפות עולם מתחרות. בארץ מבקשות קבוצות אידיאולוגיות להשפיע על דעת הקהל, על התרבות והחינוך, וזה גם מה שהופך את החברה הישראלית לכה תוססת ומעניינת.

תפקידה של המדינה, בתרבות כמו בכלכלה, הוא לפקח על התהליך ולדאוג לכך שלא ייווצר מונופול של קבוצה